

СТОРІНКА РЕЦЕНЗЕНТА

УДК 94 (477) Гончар

ВИДАТНИЙ ПИСЬМЕННИК, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ПУБЛІЦИСТ, ГРОМАДСЬКИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

[Рецензія на наукове видання Волкова І.В., Тентюк Л.М. «Нервова клітина нації». Олесь Гончар і національно-культурне відродження України у ХХ столітті: монографія. Чорнобай: «ЧКПП», 2017. 224 с.]

Віктор Гоцуляк

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Україна, 18031, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 81

e-mail: eminak2007@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1204-5620>

редмови» і «Вступу», чотирьох розділів і висновків. Література подається у підрядках. У «Передмові» та «Вступі» дослідники з'ясували актуальність, мету та завдання роботи. У першому розділі «Історіографія та джерельна база» уважно й детально проаналізували наукові праці, а також публікації радянського періоду та значно більшу літературу, яка вийшла за роки незалежності України. У трьох підрозділах: «Вчені-літературознавці, філологи та історики про Олесь Гончара»; «Історичні та публіцистичні джерела діяльності письменника»; «"Нерецензований Олесь Гончар": аналіз щоденників митця та мемуарів сучасників» всебічно схарактеризована історіографія питання, окреслений зміст історичного та публіцистичного масиву джерельної бази, яка містить дані про діяльність митця.

Особлива увага звернена на неопубліковані документи та матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, публікації документів і матеріалів про життя та діяльність О. Гончара, його публіцистичні праці й епістолярну спадщину, матеріали періодичних видань та ін. Серед них значну цінність складають «Щоденники» у трьох томах, мемуарна література, у тому числі, спогади В. Гончар, П. Шелеста, Ф. Овчаренка, В. Врублевського, Л. Кравчука й ін., які містять багатий фактологічний матеріал.

Загальноvizнаним фактом є те, що у національно-культурному відродженні України провідна роль належить творчій інтелігенції, митцям, спадщина, яких послуговує джерелом духовності, рушієм державницький устремлень свого народу. До таких постатей належить О.Т. Гончар життєвий і творчий шлях, якого широко відомі. Утім його активна громадська позиція, громадсько-політична діяльність до останнього часу залишалися поза увагою дослідників. Розуміючи важливе значення саме цієї ділянки життя та діяльності О.Т. Гончара автори рецензованої монографії підпорядкували її зміст висвітленню внеску видатного письменника та громадсько-політичного діяча у національно-культурне життя України з другій половині ХХ ст.

Як водиться у подібних наукових виданнях зміст книги складається із коротенької «Пе-

Другий розділ видання, який складається з п'яти підрозділів, присвячений висвітленню формування та еволюції світогляду О.Т. Гончара. У центрі уваги авторів роки дитинства, голодомору 1932-1933 років, колективізації, політичні репресії й інші аспекти про які йдеться на сторінках щоденників та у ранніх публіцистичних творах О. Гончара. Дослідники також звернули увагу і на такі питання, як вплив подій Другої світової війни на еволюцію поглядів письменника, його визнання і трагізм звинувачень у контексті дуалізму становища митця у тоталітарній системі та шлях до виходу з лав КППС. Примітно, що науковці, у міру можливостей, достатньо вичерпно висвітлили історіософію й еволюцію світоглядних орієнтирів О. Гончара в умовах відродження України та боротьби за її суверенні права.

У третьому розділі «Громадсько-політична діяльність Олесь Гончара в умовах лібералізації та наростання кризи суспільного життя» І.В. Волкова та Л.М. Тептюк у чотирьох підрозділах акцентують увагу на таких питаннях: Олесь Гончар і «шестидесятники», «антисоборна» кампанія, позиція митця щодо захисту української мови та історико-культурної спадщини. Шляхом аналізу та синтетичних узагальнень, вони показали вагому роль О. Гончара у підтримці руху «шестидесятників», становленні літературних і політичних поглядів молодих митців, розкрили його діяльність як депутата Верховної Ради СРСР, члена ЦК, із захисту українських митців, національної мови та культури. Авторі також детально висвітлили зміст «антисоборницької кампанії» спрямованої проти О. Гончара, що стало своєрідним іспитом національної інтелігенції, її здатності відстоювати права на збереження історичної пам'яті народу. Ця акція «ніби поділила суспільство на тих, хто, попри власну порядність і гідність, підтримав партійний курс, і тих, хто не піддався моральному тиску, став на захист роману та його автора», – зазначається в монографії (с. 141).

У такому ж контексті, автори, крізь призму спільності поглядів «шестидесятників» і О. Гончара на національно-культурні процеси в УРСР, розглянули позицію та практичні заходи письменника щодо поширення та популяризації рідної мови, яка є найважливішою ознакою будь-якої цивілізації. За такі намагання: обґрунтувати можливість вільного розвитку національних культур в умовах багатонаціональної держави поставило О. Гончара на межу конфлікту з радянською вла-

дою. На переконання авторів, такої ж принципової позиції митець дотримувався з багатьох аспектів, які висвітлені у монографії і, зокрема, стосовно захисту та збереження історико-культурної спадщини, особливо в умовах лібералізації та наростання кризи суспільного життя. Митець привертав увагу до актуальних проблем культурного відродження, консолідував український народ у справі протистояння асиміляції та русифікаторської політиці комуністичної партії.

Автори також цілком слушно зазначають, що різнопланова громадсько-політична діяльність О. Гончара сприяла культурному розвитку України у цих умовах, збереженню українських культурницьких традицій за часів наростання системної кризи у радянській державі та була у подальшому каталізатором національного відродження та державотворчих процесів у республіці (с. 180).

Четвертий розділ монографії присвячений з'ясуванню сутності участі О.Т. Гончара у суспільно-політичному житті у роки «перебудови» та часи національно-культурного відродження України. У належний спосіб автори у чотирьох підрозділах: «Гласність» і демократизація суспільного життя»; «У боротьбі за самостійність»; «Діяльність митця після проголошення незалежності України» та «Мовчить Собор»: внесок Олесь Гончара у відбудову Михайлівського Золотоверхого монастиря» висвітлили ці питання.

Вони, зокрема, показали, що заяви та виступи О. Гончара у пресі з трибуни Верховної Ради УРСР і СРСР сприймалися як голос українського народу, що прагнув незалежності Української держави. Твердою була його позиція щодо утвердження державності української мови. «Процес націєтворення в Україні почався саме з мовного питання і, в цьому, – наголошують автори у висновках, – першорядна заслуга О. Гончара» (с. 222).

Цілком вагомими, аргументованими є й інші загальні висновки. Особливо ті, що у цілому характеризують громадсько-політичну діяльність Олесь Гончара, яка стала важливою складовою а сам письменник – опорою національно-культурного розвитку впродовж другої половини ХХ ст.

Ми солідаризуємося з позицією авторів монографії також у тому, що О. Гончар підніс свій голос на захист самобутності України. Він турбувався про збереження її національного генофонду та силою свого таланту пробуджував у народі самосвідомість, прищеплював повагу до першовитоків української

культури (с. 223).

Отже, як засвідчує зміст видання, кожний період життя та діяльності О. Гончара, був напруженим, цілеспрямованим, багатограним і надзвичайно плідним. Також автори показали, що масштаби заходів і рішучість дій О. Гончара, професійність, громадська відповідальність, компетентність, ґрунтовність розв'язувати кожну проблему не можуть не дивувати. Його принципова громадянська позиція вимагала мужності. На загальне схвалення та всебічну підтримку заслуговує ця монографія та подібні наукові дослідження присвячені пам'яті видатних представників

української інтелігенції.

Саме такою є прорецензована монографія, як засіб та корисний і могутній фактор виховання й освіти молоді та громадянського суспільства. Вона викликає у читачів і, перш за все, студентів Дніпровського національного університету, який носить його ім'я і готується відзначити свій 100-літній ювілей, глибоку пошану, любов до вузу, поважне ставлення до творчості Олесь Терентійовича Гончара. Його спадщина єднає народне, національне, загальнокультурне та духовно скріплює самосвідомість молоді та у цілому українське суспільство.

Надійшла до редакції 23.05.2018 р.